

Лекція №1

01.09.2016

Поняття, особливості та історія становлення міжнародного права. Суб'єкти міжнародного права. Правонаступництво держав в міжнародному праві.

Питання для розгляду

- 1. Поняття міжнародного права.**
- 2. Історія становлення міжнародного права.**
- 3. Особливості міжнародного права.**
- 4. Поняття міжнародної правосуб'єктності**
- 5. Поняття суб'єкта міжнародного права.
Види суб'єктів.**
- 6. Міжнародно-правове визнання**
- 7. правонаступництво в міжнародному праві**

Міжнародне право:

- *це система юридичних норм, які створені визнаними і вповноваженими на те суб'єктами міжнародного права і регулюють відносини між ними*
- *це сам процес прийняття і втілення в життя владних рішень. (реалізації трьох завдань: 1) застосування чинних норм міжнародного права; 2) ліквідацію небездоганних минулих правових рішень; 3) встановлення цілей у спільних інтересах суб'єктів і забезпечення їх засобами досягнення)*
- ***система юридичних норм, які регулюють міжнародні відносини з метою забезпечення миру, прав людини, співробітництва, це рішення і правові засоби їх застосування, прийняті повноважними суб'єктами для реалізації спільних інтересів***

Предмет та метод

- Предметом регулювання міжнародного права є політичні, економічні й інші відносини між державами, що різні за своєю природою, характером, внутрішнім устроєм, територією і населенням і між іншими суб'єктами міжнародного права.
- Імперативний метод правового регулювання суспільних відносин - обумовлений насамперед їхнім суб'єктним складом, і такий, що полягає в обов'язковому виконанні розпоряджень, що містяться в нормах міжнародного права.

Риси міжнародного права

- 1. *Особливий спосіб створення норм*
- 2. *Особливі суб'єкти права*
- 3. *Особливі предмети правового регулювання*
- 4. *Особливі об'єкти права*
- 5. *Особлива соціальна сутність права*
- 6. *Особливий характер побудови системи права*
- 7. *Особливі джерела права*
- 8. *Особливий порядок застосування примусу для дотримання норм міжнародного права*

Функції МП

- 1) **соціальні функції міжнародного права** (стабілізації, зміцнення й забезпечення відносин між суб'єктами міжнародного права);
- 2) **власне юридичні функції** (визначення прав та обов'язків суб'єктів міжнародного права стосовно один одного, встановлення статусу різних категорій суб'єктів, їх правосуб'єктності, зміцнення міжнародного права, міжнародної законності, міжнародного правопорядку та ін.);
- 3) **функції взаємодії з іншими управлінськими системами, що діють у міжнародній сфері** (внутрішньодержавним правом, політикою, мораллю, релігією, етикою тощо);
- 4) **функції програмування розвитку міжнародних відносин та міжнародного права** (програмування їхнього розвитку на перспективу, прогнозування параметрів поведінки суб'єктів міжнародного права, передбачення варіантів напрямів розвитку інших систем, з якими взаємодіє міжнародне право, тощо);
- 5) **функції інформаційного порядку** (забезпечення знаннями про стан міжнародного права суб'єктів, участь у формуванні

Історія становлення

Три версії:

- період розвитку міжплеменних відносин (він характеризується вузьким регіоналізмом і локальним обсягом);
- одночасно з виникненням держав (у цей період регіоналізм значно розширюється);
- середина середньовіччя, конкретно - з Вестфальського миру 1648 р. (у цей період сфера дії міжнародного права ще більш розширюється)

Четверта: "реальне загальне міжнародне право склалося лише після 1917 р.", а до цього мова може йти лише про його передісторію (з кінця середніх віків), а все ХІХ століття є періодом розвитку фіктивного міжнародного права.

Періоди

- **Античність:**

- Міжнародне право не було глобальним, а мало яскраво виражений регіональний характер.
- Розвиток торгово-економічних відносин між давньогрецькими державами-полісами => направлення посольств
- Зародження поняття «*дипломатія*»
- Особливий розвиток міжнародного права в Стародавньому Римі. Давньоримські юристи ввели в правовий лексикон поняття «право народів» => еквівалент терміну "міжнародне право".

- **Феодальне (середньовічне) міжнародне право**
- У середні віки були введені деякі обмеження щодо засобів і методів ведення війни
- Поява торгових договорів, договорів про плавання по річках, консульських угод. В XIV ст. був виданий Кодекс добрих звичаїв моря
- Розвиток дипломатичного права. Посол представляє самого монарха, члени посольств звільнялися від митних процедур і сплати мит.
- Початком нового періоду розвитку міжнародного права вважається Вестфальський конгрес 1648 р. Результатом роботи конгресу став **Вестфальський трактат**, що юридично затвердив територіальні зміни, які відбулися в Європі у зв'язку із закінченням війни.

• **Буржуазне (класичне) міжнародне право**

- В XVIII ст. принцип відкритого моря і свободи мореплавання отримав широке визнання, затвердився інститут територіального моря (територіальних вод).
- У Декларації прав людини і громадянина 1789 р., конституціях 1791 р. і 1793 р., а також у Декларації прав народів (Франція) закріплено принципи народного суверенітету, невтручання і суверенної рівності держав, заборони несправедливих воєн, міжнародної співпраці тощо, уведений поділ населення під час війни на комбатантів і некомбатантів.
- Віденський конгрес 1815 р. => Віденський регламент про єдині класи дипломатичних агентів, Загальні принципи режиму річок, Декларація про заборону торгівлі неграми, визнаний постійний нейтралітет Швейцарії.
- Берлінський конгрес 1878 р. => юридично підтверджено право народів на державне самовизначення
- 1899 р. за ініціативою Росії відбулася I Гаазька конференція миру, в роботі якої взяло участь 26 держав. Офіційною метою конференції було забезпечення миру й обмеження озброєнь.
- 1919 рік – створення Ліги Націй як результат завершення Першої

Сучасне міжнародне право

- Деякі західні юристи-міжнародники вважають, що зі створенням Ліги Націй почався сучасний етап у розвитку міжнародного права.
- Проте більшість юристів-міжнародників схиляються до думки, що сучасний етап у розвитку міжнародного права почався зі створення Організації Об'єднаних Націй у 1945 р.
- Відмінною рисою цього етапу є міжнародно-правові принципи заборони використання сили або погрози силою і мирного розв'язання міжнародних спорів.

Співвідношення міжнародного та національного права

Між національною системою права та міжнародною немає будь-якої юридичної супідрядності

Пріоритет міжнародного права над внутрішнім законодавством

Проблеми сучасного міжнародного права

• ??????

Суб'єкти міжнародного права

- це сторони, наділені юридичними правами й обов'язками в суспільних відносинах, урегульованих міжнародним правом.
- утворення, незалежні один від одного, не підпорядковані в сфері міжнародних відносин будь-якій політичній владі, які мають юридичну здатність до самостійного здійснення прав і обов'язків, встановлених міжнародним правом.
- Міжнародний суд (International Court of Justice - ICJ) в 1949 році визначив суб'єктів міжнародного права як: «*a subject of the law is an entity capable of possessing international rights and duties and having the capacity to maintain its rights by bringing international claims*». (суб'єктом права є особа здатна володіти міжнародними правами і обов'язками і яка має здатність зберігати свої права шляхом подання міжнародних претензій/позовів.)

Види суб'єктів м/н права

Загальноновизнаними суб'єктами сучасного міжнародного права є:

- держави;
- народи (нації), що борються за незалежність;
- міжнародні (міжурядові) організації;
- державоподібні утворення;
- юридичні та фізичні особи.

Альтернативна класифікація

- **Держави**
- **Політичні утворення юридично схожих до держав** - приклад «Вільне місто Данциг»
- **Condominia або condominium** – є політичною територією (штат або прикордонний район) в якій або над якою два або більше суверенних утворень офіційно узгодили ділити в рівній мірі (Dominium) права володіння (в сенсі суверенітету), здійснювати свої права спільно, без поділу його на «національної» зони.
- **Internationalized territories – інтернаціоналізована територія** – такий статус може бути надано без створення юридичної особи. Певній території в межах суверенної держави може бути надано певні автономні права за договором без будь-якого ступеню самостійної правосуб'єктності в міжнародному праві. Іншою рисою таких територій є включення ексклюзивного адміністрування території міжнародним органом або організацією

- **Управління ООН територіями безпосередньо перед здобуттям ними незалежності** – це стосується територій, позначених ООН під режимом неправомірної окупації або кваліфікованих для швидкого переходу до незалежності.
- **Міжнародні організації**
- **Агентства (представництва) держав** – мають делеговані повноваження від держав.

Спеціальні види суб'єктів

- **Несамоврядні народи** (розділ 11 Статуту ООН)
- **Національні визвольні Рухи** => права та обов'язки 1) на практиці вони мають здатність укладати обов'язкові міжнародні договори з іншими міжнародними суб'єктами.
2) Права та обов'язки встановлені визнаними принципами гуманітарного права (Протокол 1 до Женевських Конвенцій)
3) Право брати участь в засіданнях ООН в якості спостерігачів.
- **Воюючі та повстанські громади**
- **Особи з спеціальним статусом – Ватикан**
- **Громадяни (фізичні особи)**

Держави як суб'єкти

- є єдиними суверенними суб'єктами міжнародного права тому, що міжнародна правосуб'єктність властива їм у силу самого факту їх існування
- відіграють основну роль на міжнародній арені не тільки через те, що вони мають територію, населення, апарат влади і управління (публічна влада), але і тому, що мають суверенітет, який робить їх юридично рівними між собою при взаємовідносинах на міжнародній арені.
- унікальні своїми складовими елементами суверенітету.

Державні утворення, що складають федеративну державу, є суб'єктами федерації і, маючи свій адміністративно-територіальний поділ, володіють певною самостійністю, але не визнаються суб'єктами міжнародного права.

Міжнародні організації

- Суб'єктами міжнародного права є фактично тільки міжурядові міжнародні організації
- На сьогодні існує близько 500 міжнародних організацій, створених державами для співробітництва у певній галузі (UN, UNESCO, Interpol, Council of Europe, ECOSOC, WTO, etc.)
- Відносини між державами та міжнародними організаціями регулюються Віденською конвенцією про право договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р.

Правосуб'єктність

Міжнародна правосуб'єктність включає в себе такі елементи:

- 1) міжнародна правоздатність (момент отримання відрізняється в залежності від суб'єкта);
 - 2) міжнародна дієздатність;
 - 3) міжнародна деліктоздатність;
 - 4) участь у міжнародній формотворчості.
- + охоплює також такі інститути як визнання та правонаступництво.

Види міжнародної правосуб'єктності

Загальна правосуб'єктність	Галузева правосуб'єктність	Спеціальна правосуб'єктність
<p>це здатність певних осіб <i>ipso facto</i> (у силу факту свого існування) виступати в якості суб'єкта міжнародного права. Нею володіють <u>тільки суверенні держави і нації, що борються за незалежність.</u></p>	<p>це здатність суб'єктів міжнародного права виступати в якості учасників у певній сфері міждержавних відносин (наприклад, міжнародні міжурядові організації).</p>	<p>Спеціальна правосуб'єктність - це здатність осіб бути учасниками тільки певного кола відносин у рамках окремої галузі міжнародного права. Нею володіють фізичні особи і міжнародні неурядові організації.</p>

Міжнародно-правове визнання

- визнання відповідно до міжнародного права існуючими державами нових держав чи урядів або інших органів з метою встановлення з ними офіційних або неофіційних, повних або неповних, постійних або тимчасових відносин.

Види:

- визнання держави;
- визнання уряду;
- визнання повсталोї (воюючою) сторони;
- визнання національно-визвольних організацій;
- визнання організацій опору і ін.

Найбільш поширений **спосіб** офіційного визнання - встановлення або згода на встановлення існуючою державою дипломатичних відносин з новою державою.

Види визнання

- **Визнання держави** в міжнародному публічному праві являє собою сукупність норм, що регулюють процес вступу на міжнародну арену нових держав як суб'єктів міжнародно-правових відносин

Питання про визнання нової держави постає, коли ця держава виникла в результаті: а) соціальної революції, що привела до заміни одного суспільного ладу іншим; б) національно-визвольної боротьби народів колоніальних і залежних країн; в) злиття двох або декількох держав або розпаду однієї держави на дві або кілька нових.

- **Визнання уряду** - зазвичай адресується уряду, який виник в державі. Але визнання може надаватися й уряду існуючої держави, який прийшов до влади неконституційним шляхом - в результаті громадянської війни або перевороту.

Визнання повсталі (воюючої) сторони

- Якщо справа обмежується повстанням – народ може бути визнано як повсталу сторону, якщо відбувається громадянська війна – як воюючу. Таке визнання ще не означає визнання їх повноправними суб'єктами міжнародного права. Надає можливість вступати в договірні, торгові відносини з тими суб'єктами, що їх визнають, та отримувати від них допомогу.

Приклади міжнародно-правового визнання статусу воюючої сторони

- Великобританія визнавала Конфедеративні Штати Америки як воюючу сторону в перший місяць громадянської війни в США.
- Болівія, Еквадор, Колумбія, Перу і Венесуела в червні 1979 визнали Сандиністський фронт національного визволення як воюючу сторону в громадянській війні в Нікарагуа.
- Франція і Мексика 28 серпня 1981 визнали Фронт національного визволення імені Фарабундо Марті (ФНОФМ) як

- ***Визнання організацій опору і національного визволення***

Отримало широке поширення з боку держав антигітлерської коаліції в роки другої світової війни. Визнання органів опору, які створювалися на території держав, тимчасово захоплених Німеччиною та її союзниками, означало визнання влади, яка бореться проти окупантів.

- Організації опору нерідко перетворювалися в легітимний уряд після звільнення території держави від окупації - так, наприклад, 2 червня 1944 Французький Комітет національного порятунку (колишнє рух " Борців Франція") перейменував себе у тимчасовий уряд Французької Республіки, який очолив лідер Французького опору генерал Шарль де Голль.

Форми визнання (всі три – тільки при визнанні держав)

Визнання де-юре	Визнання де-факто	Визнання ad - hoc
<p>Це повне визнання, що являє собою офіційне визнання, яке фіксує факт вступу в міжнародне співтовариство нового повноправного суб'єкта міжнародного права, тобто встановлення з ним у всій повноті дипломатичних, економічних, торгових, культурних й інших відносин. <i>Виражається</i> - у формі декларації, угоди, обміну нотами.</p> <p><i>Установлення дипломатичних відносин</i> завжди є доказом повного визнання.</p>	<p>Фактичне визнання, при якому держави вступають між собою у різні зв'язки, але юридично одне одного при цьому не визнають.</p> <p>У держави, яка визнає, немає впевненості в міцності визнаного суб'єкта міжнародного права. Цей вид визнання може бути реалізований, наприклад, шляхом участі визнаних суб'єктів у міжнародних конференціях, багатосторонніх договорах, міжнародних організаціях.</p>	<p>Це визнання в даній ситуації, у конкретній справі; існує, коли держави вступають в офіційний контакт одна з іншою вимушено, для вирішення якихось конкретних питань. Воно нерідко супроводжується заявою про те, що держава, вступаючи в ті чи інші відносини з новою державою, усе-таки її не визнає, іноді метою такого визнання може бути укладання міжнародних договорів</p>

Правонаступництво

- перехід прав і обов'язків від одного суб'єкта міжнародного права до іншого внаслідок виникнення чи припинення існування першого або зміни суверенітету над територією.
- Найчастіше – правонаступництво держав. В історії – правонаступництво міжнародних організацій – ООН => правонаступниця Ліги Націй.

Виділяють такі підстави правонаступництва:

- при об'єднанні існуючих держав;
- при поділі держав;
- при відокремленні частини держави;
- при переході частини території держави до іншої держави;
- при повному зникненні (ліквідації) однієї держави як суб'єкта міжнародного права і виникненні на її місці інших держав (наприклад, у 1949 р. виникли ФРН і НДР замість Німеччини; у 1991 р. при розпаді СРСР виникли нові незалежні держави, у тому числі Україна).

Міжнародне регулювання

У сучасному міжнародному праві основні питання правонаступництва держав урегульовані двома багатосторонніми конвенціями:

- Віденською конвенцією про правонаступництво держав щодо договорів 1978 р.;
- Віденською конвенцією про правонаступництво держав стосовно державної власності, державних архівів і державних боргів 1978 р.
- Укладання спеціальних угод (у випадку визначення громадянства, інших питань, не врегульованих конвенціями). Як приклад - Угода про створення Співдружності Незалежних Держав, підписана 8 грудня 1991 р. у Мінську

Об'єкти правонаступництва

- правонаступництво щодо міжнародних договорів;
- правонаступництво щодо державної власності;
- правонаступництво щодо боргів,
- правонаступництво щодо державних архівів.

Концепції правонаступництва:

1. Універсальне (повне) правонаступництво - згідно з якою державу ототожнюють з юридичною особою, яка складається з єдності трьох елементів: території, населення і публічної влади. Відповідно, у випадку правонаступництва до нової держави переходять усі права та обов'язки, які пов'язані з ними елементами.
- 2. Часткове правонаступництво - згідно з якою держава-попередниця зберігає всі права й обов'язки, які не пов'язані з суверенітетом над певною територією, усі решта зобов'язання переходять до держави- правонаступниці.
3. "*Tabula rasa*" ("чиста дошка" або "чистий лист") - згідно з якою новоутворена держава не відповідає за зобов'язання держави- попередниці, оскільки перехід прав і обов'язків не відбувався.

Правонаступництво щодо міжнародних договорів

- Особливості:
- **новостворена незалежна держава** не зобов'язана зберігати в силі який-небудь договір або ставати його учасницею через виключно той факт, що в момент правонаступництва держав цей договір діяв щодо території, що є об'єктом правонаступництва держав. (Прибалтійські держави після розпаду СРСР).
- **у випадку об'єднання двох держав** усі договори, які діяли на території кожної з держав, продовжують діяти, якщо тільки це не суперечить предмету та цілям договору або сторони не домовилися про інше.
- **у випадку переходу частини території однієї держави під суверенітет іншої** - для цієї території договори держави-попередниці перестають діяти і починають діяти договори держави- правонаступниці (виняток - Гонконг)

Правонаступництво щодо державної власності, державних боргів та державних архівів.

- **Державна власність** держави-попередниці означає майно, права та інтереси, які на момент правонаступництва держав, відповідно до внутрішнього права держави-попередниці, належали цій державі.
- **Державні архіви** держави-попередниці означають сукупність документів будь-якої давності та роду, вироблених або набутих державою-попередницею у ході її діяльності, які на момент правонаступництва держав належали державі-попередниці згідно з її внутрішнім законодавством і зберігалися нею безпосередньо або під її контролем як архіви для різних цілей.
- **Державний борг** означає будь-яке фінансове зобов'язання держави-попередниці відносно іншої держави, міжнародної організації або будь-якого іншого суб'єкта міжнародного права, що виникло відповідно до міжнародного права
- Правила переходу зазначених об'єктів:
- **При створенні нової держави** все рухоме і нерухоме державне майно, що знаходиться на території держави- правонаступниці, переходить у її власність. Борги держави-попередниці, як правило, не переходять до держави- правонаступниці, крім випадків, коли вони є боргами місцевих адміністрацій чи виникли внаслідок діяльності конкретної території.

- **У випадку об'єднання двох держав** уся державна власність, державні архіви і державні борги кожної із держав-попередниць переходять до держави- правонаступниці.
- **У випадку переходу частини території однієї держави під суверенітет іншої** усе нерухоме майно, яке знаходиться на цій території, а також пов'язане з нею рухоме майно переходить до держави- правонаступниці. Всі архіви, необхідні для нормального функціонування конкретної території, а також ті, що стосуються цієї території, переходять до держави- правонаступниці. Борги держави- попередниці розподіляються в справедливих частинах між державою- попередницею і державою- правонаступницею.
- **Правонаступництво кордонів та території** – існує принцип, згідно з яким при правонаступництві продовжують діяти договори, пов'язані із правами на територію, тобто зміна суверенітету над певною територією не викликає розірвання договорів щодо оренди території чи визначення лінії державних кордонів.

Завдання

- Прочитати Статут ООН

http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_010